Inhoud

Kennismaking 2

Lesdoelen 2
Organisatie 2
Inleiding 3
Kern 3
Verwerking 3
Werkblad *"Teken en kleur de kip af"* 4

Voer 5

Lesdoelen 5
Organisatie 5
Inleiding 6
Kern 6
Verwerking 7
Werkblad *"Wat eet een kip"* 8

Kip – ei - kuiken 9

Lesdoelen 9
Organisatie 9
Inleiding 10
Kern 10
Verwerking 10

Een verhaal 11

Lesdoelen 11
Organisatie 11
Inleiding 12
Kern 12
Verwerking 13

Achtergrondinformatie 14

Geschiedenis 14
Uiterlijk 14
Zintuigen 15
Voortplanting 16
Voeding 17
Spijsvertering 18

Literatuurlijst 19

Prijslijst vervangingswaarde 25

Kennismaking

Lesdoelen

Kennismaken met de kip.
Hoe moet een kip verzorgd worden.

Organisatie

lesinhoud	In de groep wordt de kip getoond. Leerlingen krijgen gelegenheid om aan het dier te voelen.
groeperingsvorm inleiding kern verwerking	 kringgesprek met de hele groep in groepjes
materiaal Milieueducatie inleiding	* kippen in klapkooi * CD met kippengeluiden * etiketteer kaarten * doosjes met veren * infoboek: “Wie ben ik” * werkblad “Teken en kleur de kip af” * kippen puzzel
materiaal zelf verzorgen inleiding	* kleed/laken * CD speler * potloden, ev. kleurpotloden
voorbereiding	* lees eerst de algemene informatie door * oefen vooraf zelf het vasthouden van de kip, houd de handen om de vleugels * zet de **lege** kooi goed zichtbaar voor de groep (maar laat de kippen nog even in de vervoerskist!) * werkbladen kopiëren
tijdsduur inleiding kern verwerking	 10 min. 20 min. 15 - 30 min.
werkbladen	* werkblad “Teken en kleur de kip af”

Inleiding

- Het laken/kleed hangt over de kooi van de kippen. Wat zal daaronder zitten?
- Pas op: heel zachtjes doen, want misschien kan het schrikken.
- Nadat de leerlingen suggesties hebben gegeven wordt de CD met kippengeluiden aangezet.

* iedereen blijft op de stoel zitten
* niet gillen, schreeuwen, enz.
* hoe lang blijft de kip in de groep?
* waar komt de kip vandaan?
* wat gaat er gebeuren (de opbouw van de les).

Haal de kippen uit het vervoerskistje en zet ze in de kooi.

Kern

A. Kringgesprek

* Heb je wel eens eerder een kip van dichtbij gezien? Waar?
* Wat voor geluid maakt een kip: vrouwtje, mannetje, kuiken? (toktok, kukelekuu, pieppiep) hoe noem je dat geluid? (tokken, kakelen, kraaien, piepen)
* Wat heeft de kip op zijn huid? (veren) Zit dat overal? (niet op snavel, poten)
* Hoeveel poten heeft de kip? En hoeveel tenen zitten eraan? Zitten er nagels aan? Waarvoor gebruikt hij die nagels? (eten zoeken)
* Hoe noem je de mond van een kip? (snavel) Wie hebben er nog meer snavels? (vogels) waarom zou er een puntje aan zitten? (iets mee oppikken)
* Waar zit de neus van de kip? (op de bovensnavel; 2 kleine gaatjes)
* Waar zitten de ogen? (goed laten kijken bij zichzelf aanwijzen; aan de zijkant van de kop)
* Hoe heet dat rode dingetje op zijn kop? (kam) En die onderaan zijn kop? (lelletjes)

B. Kip bekijken en voelen

Haal een kip uit de kooi, laat zien hoe je haar vasthoudt. Strek een vleugel uit om die te laten zien. Ga de kring rond, kinderen die durven mogen haar even op schoot nemen.
Laat de leerlingen poten, veren, lellen, kam en snavel betasten om de verschillende structuren te laten ervaren. Zorg er voor dat de andere kinderen blijven zitten.
Kippen gaan terug in de kooi.

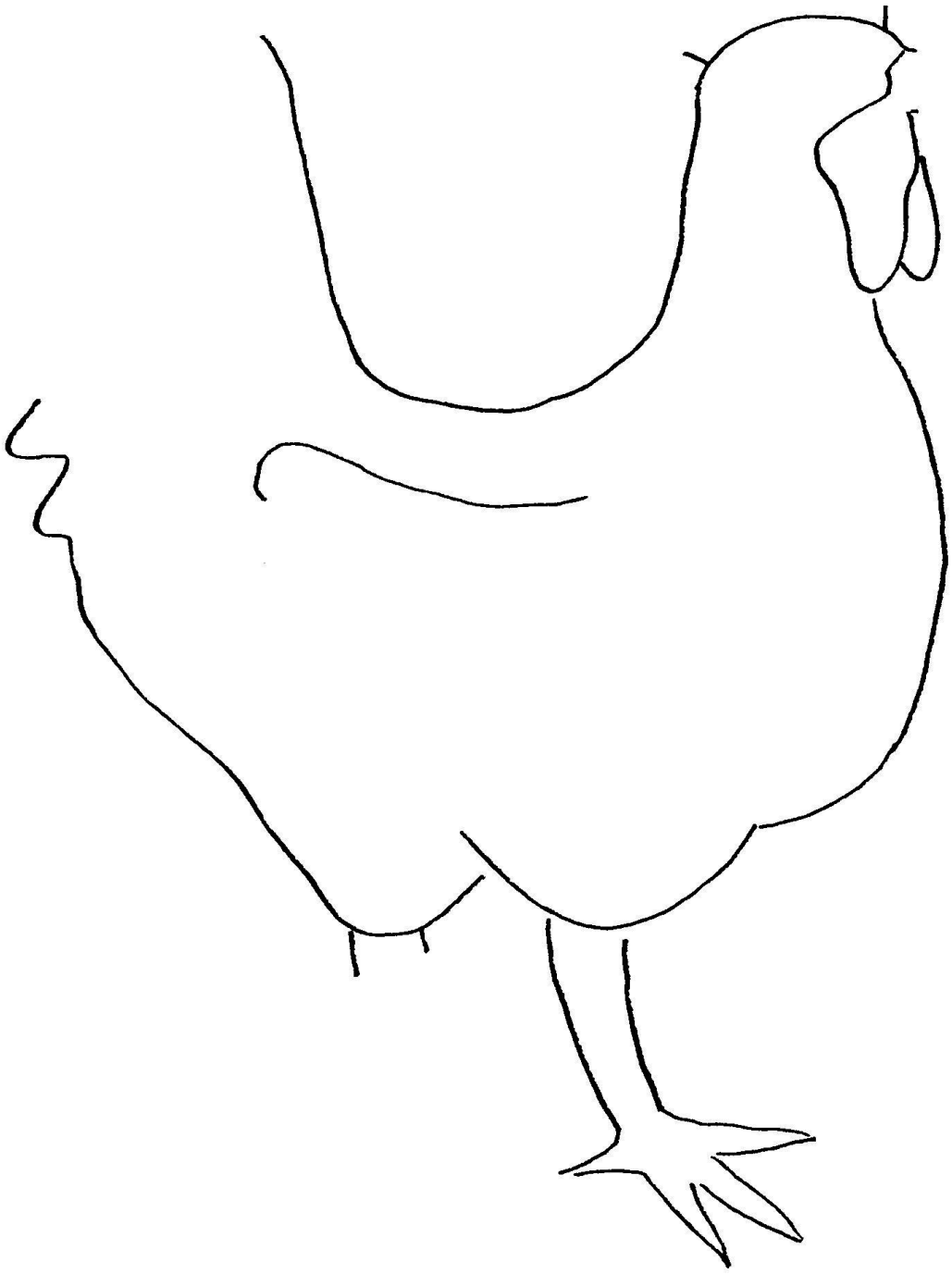
Verwerking

Geef de kinderen de gelegenheid tot het stellen van vragen over de kip en het vertellen van hun ervaringen.
Bespreek hoe de verzorging van de kip zal gaan in de komende week.
Samen kunnen de etiketeer woorden op de verschillende voorwerpen geplakt worden.

Verwerkingsopdrachten

- **maken werkblad**: “teken en kleur de kip af”
- **maak een tekening** van de kip
- **veren kijken**: In de kist vindt u een doosje met veren. Deze kunt u in een potje zetten, zodat de kinderen er goed naar kunnen kijken. Hoe voelt de veer, zien ze er hetzelfde uit als bij de kip in de klas? Hoe is de veer opgebouwd, hoe dwarrelt de veer naar beneden? Welke veer (dekveer, donsveer, slagpen) zit waar bij de kip?
- **kippenpuzzel**: In de kist zit een puzzel van de kip

Teken en kleur de kip af

Voer van de kip

Lesdoelen

Weten wat een kip eet.
Weten wat granen zijn..

Organisatie

lesinhoud	Kinderen ontdekken wat kippen allemaal kunnen eten. Ze leren wat er in kippenvoer zit en waar dat vandaan komt.
groeperingsvorm inleiding kern verwerking	 kringgesprek kringgesprek in groepjes
materiaal Milieueducatie	* bakje gemengd graan, legkorrel, grit, zand * bakje graan om te zaaien * plaatjes met de symbolen voor het voer (verzorgingskaarten) * foto's van worm en vlieg * bakje met water * doos met maïskolf * koker met graanhalmen * werkblad "wat eet de kip"
materiaal zelf verzorgen	* blaadje sla, andijvie of wat gras * sinaasappelschillen, grote steen. Kauwgom, chips o.i.d. (iets wat een kip niet eet) * potjes, bakjes o.i.d. om in te zaaien * potgrond * eventueel extra graan * potloden, kleurpotloden
voorbereiding	* kopiëren werkblad * benodigdheden uitstallen op een tafel (nog niet maïskolf en graanhalm) * Lees evt. de achtergronden voedsel
tijdsduur inleiding kern verwerking	 10 min. 15 min. 20 min.
werkbladen	Werkblad "wat eet een kip"

Inleiding

De kip moet iedere dag eten hebben. Een aantal kinderen heeft dit al mogen doen. Bekijk de verzorgingskaarten met voersymbolen en benoem samen met de kinderen wat de kip eet.
Een aantal kinderen kan, om de beurt het voer op de tafel sorteren: wat eet de kip wel (links) en wat eet de kip niet (rechts)

Kern

Wat is het?

1. Gemengd graan

Wie weet wat dit is, waar komt het vandaan? Eten mensen het ook? Hoe? (gemalen tot meel en gebakken, bijvoorbeeld brood)
Pak nu de koker met de halmen en haal er een halm uit. Waar zitten de graankorrels? Wat zou je met de stengel kunnen doen? (strooisel in dierenhokken = stro). Wat zou je ook met de korrel kunnen doen, als je het niet opeet of aan de dieren geeft? (zaaien)
Bekijk de maïskolf op een zelfde manier. Eten mensen dit ook? (popcorn)
We geven dit aan de kippen te eten omdat er behalve veel voedingsstoffen inzitten, de dieren ook de gelegenheid krijgen om hun natuurlijk gedrag uit te voeren. Kippen scharrelen, krabben en pikken graag naar voedsel. Kinderen kunnen dit gedrag na proberen te doen.

2. Legkorrel

Dit zijn ook granen, maar dan fijngestampt. Er zijn ook vitaminen aan toegevoegd, zodat ze veel eieren gaan leggen.
Waarom wil de boer dat de kip eieren gaat leggen? Hoeveel eieren zou een kip per dag kunnen leggen (maar 1!)
Het is een soort “krachtvoer”, zoals er voor kinderen er bijvoorbeeld Brintapap is om goed te groeien. Zou de kip deze korrels ook eten, als ze niet op de boerderij zou wonen, maar in het wild leefde?
Kunnen uit deze korrels ook weer granen groeien, net als bij gemengd graan? (nee de korrels zijn kapot gemaakt) Een proef kan dit uitwijzen door een paar korrels te zaaien.

3. gras, andijvie, sla

Waarom zou een kip dat eten?
Ze vindt dit lekker, bovendien zit er net als in onze groente veel vitaminen in. De kip mag het niet teveel eten, anders krijgt ze diarree.

4. wormen, vliegen

Eet de kip dit? Wie heeft dat wel eens gezien?
De kip vindt het lekker. Ze moet het wel zelf vangen. De boer geeft het niet aan de kippen.

5. grit: kleine schelpjes en steentjes

Zou de kip dit ook eten? Denk je dat het lekker is? Waarom zou ze het toch eten?
Mensen malen de graankorrels in een fabriek met grote stenen (laat zien hoe je tussen twee stenen de korrels fijn kan maken tot meel. Bij de kip gebeurt dit in de maag.
Bovendien zit om het ei, dat de kip legt.

6. zand

Het zand eet de kip niet. Er ligt wel vaak zand in het hok van de kip.
Waarom zou dat zijn? De kip gaat in het zand liggen rollen wanneer ze jeuk heeft en om haar veren te poetsen (stofbad nemen).
Wat doen wij? (douchen, bad nemen, haren kammen)

7. wat eet een kip niet en waarom niet

- niet lekker (sinaasappelschillen)
- te hard / zwaar / groot (grote steen)
- plakt aan de snavel (kauwgom, drop)
- ze wordt er ziek van (bedorven/beschimmeld eten)
- ruikt niet lekker (ui)

Verwerking

Werkblad “Wat eet een kip”
Wat kan of mag de kip wel eten en wat niet.
(niet: worst, patat, chocolade, taart)

Granen zaaien
Verzamel een aantal schoteltjes of lage plastic bakjes. Op het schoteltje wordt een laagje watten of keukenrolpapier gelegd.
De watten of papier wordt voorzichtig nat gemaakt. Er mag geen laagje water op staan, alleen watten/papier moet goed nat zijn.
De graankorrels worden hierop goed verdeeld (ongeveer een centimeter tussen de korrels)
Zet het schoteltje/bakje op de vensterbank of een andere plaats waar genoeg zonlicht bij kan.
Dagelijkse verzorging: keukenrol/watten moet vochtig blijven. Na een paar dagen is het kiemen zichtbaar. Ter vergelijking kan dit ook geprobeerd worden met een legkorrel.

Granen sorteren
Zet een bakje met gemengd graan neer. Gebruik voor het uitsorteren verschillende kleine bakjes of een vel zwart papier. Gemengd graan bestaat uit tarwe, gerst, gebroken maïs en haver. Laat de kinderen proberen de verschillende granen eruit te zoeken. Dit vereist veel van de fijne motoriek.

Een reliëftekening
Laat de kinderen zelf een tekening maken of gebruik een (kleur)plaat van een kip. De kinderen kunnen de tekening invullen door granen, maïs, grit, zand er op te plakken.
Let op: dit kost veel materiaal. Dit zit niet in de kist.

Bekijken en tekenen van granen
De graanhalmen en de maïskolf goed bekijken en natekenen.
Werkblad “kip-ei-graan” kleuren.

Wat eet een kip?

Trek een lijn van de kip naar het eten dat zij lekker vindt en mag eten.

Kip - ei - kuiken

Lesdoelen

Weten het verschil tussen een hen en een haan
Weten dat een kip eieren legt.
Weten dat een kuikentje uit een ei geboren wordt.

Organisatie

lesinhoud	Kinderen leren het verschil tussen een hen en een haan. Ze ontdekken dat een kip eieren legt voor de voortplanting en hoe de kip de kuikens verzorgt.
groeperingsvorm inleiding kern verwerking	 kringgesprek kringgesprek met DVD en/of prentenboek in groepjes
materiaal Milieueducatie	* foto's hen, haan en kuiken * etiketteer kaarten * zakje met donsveertjes, dekveren en sierveren * prentenboek: "Rikkie en Mia de kip" * prentenboek: "Kuk zoekt een kip" * infoboek: "Wie ben ik" * DVD Het kippenei * mandje met 6 plastic eieren * pluche kip, 3 pluche kuikens * groeipuzzel Kip
materiaal zelf verzorgen	* DVD speler + scherm * via internet zijn er diverse filmpjes en werkbladen over dit onderwerp te vinden
voorbereiding	* evt. opzoeken filmpjes en werkbladen * ophangen foto's en etiketteer kaarten * Lees evt. de achtergronden voortplanting
tijdsduur inleiding kern verwerking	 10 min. 15 min. 20 min.
werkbladen	Kijk op: www.blijmeteenei.nl http://www.schooltv.nl/beeldbank/clip/20031711_ei31

Inleiding

Hang de foto's en de etiketteer kaarten duidelijk zichtbaar op.
Hoe heet ook alweer een mannetjeskip? haan
En een vrouwtje? hen
En hun jong? Kuiken
Wat zijn de verschillen? Wie is het grootste? Hebben ze allemaal dezelfde veren?
De veren uit de zakjes laten zien: donsveertje voor de kuiken, dekveer bij de hen en sierveer voor de haan.

(Inleiding bij de DVD: hoe krijgt een kip kuikens en hoe gaat ze die verzorgen?)

Kern

Afspelen DVD Het Kippenei en/of filmpje beeldbank
Voorlezen infoboek: "Wie ben ik?"
Vragen hierbij:

- Wie legt de eieren?
- Wie broedt de eieren uit?
- Wie beschermt de kuikens?
- Hoeveel kuikens heeft een kip ongeveer?
- Drinken ze melk bij de moeder?
- Hoe komen ze dan aan eten?

Verwerking

Boekenhoek
De boeken uit de leskist kunnen hier bekeken en gelezen worden.
Probeer nog een aantal titels te verzamelen, literatuurlijst vindt u achterin.

Groeipuzzel maken
In de kist vindt u deze puzzel.

Poppenhoek
Zet de pluche kippen, kuikens met het mandje met de plastic eieren in de poppenhoek zodat er mee gespeeld kan worden.

Werkbladen
Er zijn veel werkbladen op internet te vinden over dit onderwerp.

De kip, een verhaal

Lesdoelen

Leren hoe een kip leeft.

Organisatie

lesinhoud	Voorlezen van een prentenboek of Poppenkastverhaal
groeperingsvorm inleiding kern verwerking	 klassengesprek met de hele klas in groepjes
materiaal Milieueducatie	* prentenboeken * zakje met poppenkast hen, haan en 3 kuikens
materiaal zelf verzorgen	* poppenkastpoppen: boer en boerin * poppenkast * passend decor * handje graan, beetje zand
voorbereiding	* oefen het poppenkastverhaal * zet de poppenkast klaar en zorg dat alle benodigdheden bij de hand zijn * zet de stoelen van de kinderen in een goede opstelling * indien mogelijk vraag hulp van een ouder en/stagiaire
tijdsduur inleiding kern verwerking	 5 min. 15 min. 20 min.
werkbladen	

Inleiding

Vertel de regels die horen bij het kijken naar een voorstelling.

Kern

Poppenkast verhaal: de wormentrekker

(Klaartje, Kloris en 3 kuikens scharrelen over het erf. De boer is aan het voeren)

- geluid van de kippen nadoen
- kippen rennen achter graankorrels aan
- kippen krabben met de poten, druk zoekend

Boer Nou boerin, ik hoop dat Klaartje snel weer eieren gaat leggen. En dan mag ze er niet weer op gaan broeden.

Boerin Ik vind de kuikentjes anders best wel lief!

Boer Tuurlijk, maar ik heb zin in een omeletje!

Boerin Mmmmmm ja, of een lekker hard gekookt eitje.

Boer Zie je die Kloris trouwens trots rondstappen?

Boerin Ja, hij is een goede vader en past goed op zijn kleintjes. Maar kom, het voer is op, we moeten nog naar de koeien.

Kuiken 1 Piep, lekker zeg dat graan, maar wel een beetje droog. O kijk, een lekker wormpje, dat gaat er wel even in!

Kuiken 2 Kom jongens, we gaan bij mama Klaartje zitten. Lekker warm in het zonnetje.

(Kloris loopt naar de kuikens toe en stuurt ze naar Klaartje. Kuiken 1 glipt er toch nog tussenuit, hij ziet een dikke vlieg.)

Kuiken 1 Mmm, wat een lekkere dikke vlieg, ik kan al steeds beter vliegen vangen en wormpjes trekken. Ik ben de beste wormtrekker van alle kuikens! Kijk, nog zo'n lekkere vette. Oei, die gaat wel moeilijk zeg.

(Kloris en Klaartje nemen een stofbad in het zand)

Kloris Zo, dat is lekker zeg, dat zand tussen mijn veren, dat helpt goed tegen de jeuk.

Klaartje Ja, ja…zeg kom eens hier bij mij, dan zal ik die rare veer even wegpikken

Kuiken 3 Piep, piep, mama ik krijg allemaal zand in mijn ogen, wil je nu even stilzitten. Ja zo, lekker in het zonnetje.

(Kuiken 1 scharrelt ondertussen steeds verder weg van de boerderij, richting het bos.)

Kuiken 1 Dat was een lekker maaltje. Nu maar snel terug naar de anderen. Ik zal ze eens vertellen wat ze gemist hebben …. Al die lekkere wormen!

O jeetje, waar ben ik eigenlijk? Ik zie de boerderij niet meer. Waar is papa Kloris? Waar is mama Klaartje? Waar zijn de andere kuikens?
Help, piep, piep, piep!
Ik ben bang, hier schijnt de zon bijna niet meer. Waar zijn de lekkere warme veren van mama Klaartje?
Help, piep, piep, piep!

(Zielig piepend gaat hij, in elkaar gedoken onder een boom zitten.)

Klaartje (Verschrikt) Tóók, tóóóók, waar is kuiken 1?
O, kloris, waar is mijn donzig kuikentje?
Kuiken 2 en kuiken 3, hebben jullie hem gezien?
Tóók, tóók!

Kuiken 2 Hij was wormpjes aan het trekken, dat heb ik gezien. Ik kan dat nog niet zo goed, maar ik lust ze wel hoor!
Mama Klaartje zoekt u nog een wormpje voor mij?

Kloris Kukelekúú, stout kuiken, daar ga je nu toch niet om vragen, we moeten kuiken 1 zoeken.
Kukelekúú!!, roep dan mee, roep allemaal mee

(klas aanmoedigen tot meeroepen)

Klaartje Stil, stil, stil dan toch even!
Hoor jij dat ook?

(Heel in de verte klinkt nu het zachte gepiep van Kuiken 1. hij heeft het roepen gehoord.)

Klaartje Tok, tok, tok, waar ben je mijn kuiken.

Kloris We horen je kuiken. Kukelekú!

Kuiken 1 Piep, piep, ik hoor jullie, ik kom naar jullie toe, vooruit, roep nog eens!

(Kuiken 1 rent snel naar Kloris, Klaartje en de andere kuikens)

Klaartje O, gelukkig, je bent er weer.

Kloris Vooruit, allemaal voor mij aan: naar het hok!

(Klaartje voorop, dan de kuikens en dan Kloris, lopen ze naar het kippenhok)

Kloris Ik blijf hier voor de deur zitten.
Ik houd de wacht, er zal me niet weer eentje ontsnappen! Kukelekú.

Klaartje Ach, kom snel kuikens, kom snel onder mijn veren. Hè, hè, was dat even een spannende dag.

Verwerking

Poppenkast spelen
De kinderen kunnen het verhaal van de poppenkast zelf naspelen of zelf een verhaal verzinnen.

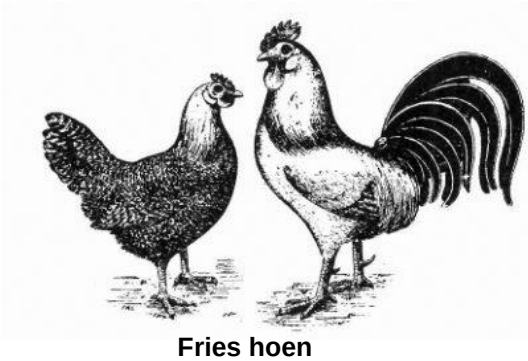
Verhaal
Laat een aantal kinderen bij u komen (of stagiaire, ouder, iemand uit een hogere groep) en laat ze een verhaaltje of een gedichtje verzinnen over de kip of het ei. U schrijft het op zoals het kind het vertelt. Laat het kind er een tekening bij maken.

Achtergrondinformatie

Geschiedenis

Onze kip stamt af van de **Bankivahoen**, een boshoen, uit **Z.O Azië** (India).
Naar men aanneemt werden zo'n **4000 jaar geleden** voor het eerst hoenders als **huisdier** gehouden (gedomesticeerd). Ze liepen echter nog los rond en scharrelden hun kostje grotendeels zelf op. De eieren werden door de mens verzameld voor **eigen gebruik**, wat tot gevolg had dat de hennen wat meer eieren gingen leggen. Op deze manier had men toch eieren en vlees, zonder dat er kosten gemaakt hoefde te worden, een manier die in meerdere ontwikkelingslanden nog toegepast wordt.

Fries hoen

Tijdens oorlogen, op handelsreizen, pelgrimstochten en zeereizen kwamen ook andere volkeren in aanraking met deze hoenders. Op deze manier zorgde men voor de **verspreiding** van hoenders over andere werelddelen, waardoor ze ook in **Europa** terechtkwamen. Daar bleken ze zich ook goed te handhaven en in de loop der jaren ontwikkelde zich een groot aantal rassen, aangepast aan de nieuwe omstandigheden (zoals klimaat, bodemgesteldheid, voeding e.d.). De groep rassen die zich aangepast heeft aan die omstandigheden noemen we **landrassen**. Ze vertonen nog veel gelijkenis met de oorspronkelijke rassen. Voorbeelden hiervan zijn: Fries hoen en Hollands hoen.
De interesse voor hoenders bleef zich verder uitbreiden en men begon met het gericht **fokken** van nieuwe rassen die zich bijvoorbeeld onderscheiden in kleur en grootte; deze noemen we **cultuurrassen**.

Ruim een eeuw geleden ging men pas bewust fokken in de richting van vlees- en/of legrassen; **economisch fokken**.

Uiterlijk

Kop

Op de kop zit een **kam**, onderaan de kop zitten de **kinlellen**. Achter de ogen zit een benenring met een vlies, dit is het **oor**; eromheen zit de oorlel. Aan de kleur van de oorlel kun je zien welke kleur eieren de kip legt. Rode oorlellen betekent bruine eieren, witte of blauwe oorlellen betekent witte eieren.

Bij de haan zijn de kam en de lellen duidelijker zichtbaar. Wil een haan imponeren, dan vindt er sterke bloedtoevoer plaats, waardoor de kam en de lellen vuurrood worden. Een vuurrode kam bij de hen duidt er meestal op dat ze aan de leg is.

Snavel

De snavel is fors en stevig en dat is ook nodig want anders zou deze door voortdurend pikken te snel slijten. Het uiteinde van de snavel is puntig, hiermee pikt de kip zijn voedsel op. Boven op de snavel zit aan weerszijden een gaatje; de **neusgaten**.
De kip heeft ook een **tong**, maar geen tanden of kiezen!

Poten

Een gezonde kip heeft mooie **gele poten**, dikwijls met gele hoornen **schubben**. Hanen hebben aan de achterkant boven de tenen een **spoor**. Deze wordt gebruikt bij gevechten, hoe ouder de haan, hoe langer deze spoor. De **drie tenen voor** en **één teen achter** maken het mogelijk dat een kip in rusthouding gemakkelijk op een stok kan zitten.

Veren

De lichaamstemperatuur van de kip is 41.5° C. Veren (vooral **donsveren**) houden de warmte vast; De **dekveren** geven de kip bescherming tegen bijvoorbeeld vocht en doorns. Met de **slagpennen** aan de vleugels kan een kip vliegen. Echter niet goed, meer fladderen.

Bij sommige rassen is er een duidelijk verschil in veerkleuren bij de hen en de haan. De hen is dan sober gekleurd. De staart-veren bij de haan zijn langer (sikkels) dan bij de hen. Eén maal per jaar, in de herfst, raken de kippen in de "**rui**". Ze verruilen dan hun oude verenkleed voor een nieuw.

hen = vrouwtje
haan = mannetje
kuiken = jong

Zintuigen

Gezicht

Een kip kan goed zien (in tegenstelling tot het gezegde 'kippig zijn'). Een klein korreltje graan op de grond wordt snel ontdekt, evenals kleine insecten. De ogen zitten aan de zijkant, wat een groot gezichtsveld geeft. Daarom houdt de kip ook altijd de kop een beetje scheef als hij iets van de grond pikt, anders zit de snavel immers in de weg.

Kippen kunnen elkaar lelijk verwonden door elkaar te pikken; dit doen ze wanneer ze iets anders zien dan normaal is aan de kip, (bijv. een los veertje, ongedierte, wondje, bloeddruppel) wat van kwaad tot erger kan leiden. Daarom worden bij de kippen, wanneer er veel in een beperkte ruimte bij elkaar gehouden worden, het topje van de snavel geknipt.

Gehoor

Ondanks dat het oor bijna niet te zien is kan een kip prima horen. Dit is belangrijk bij de onderlinge communicatie. Smaak en reukzin zijn over het algemeen onderontwikkeld.

Tastzin

Deze zit voornamelijk in de top van de snavel, de snavelholte, de keelholte en de tong. Bij het voedsel zoeken speelt deze een grote rol. Bij kippen waarvan het topje is weggekapt ontbreekt dus de tastzin voor een belangrijk deel.

Gedrag

Kippen leven in koppels (liefhebbers praten wel eens over een **toom** kippen = 3 hennen + 1 haan) waarbinnen een sociale rangorde heerst.
Een **koppel** wordt geleid door een **dominerende haan** en heeft een vaste **pikorde.** Deze pikorde geeft de rang binnen de groep aan. De haan is lichamelijk beter ontwikkeld en beschermt de groep tegen gevaar.
De verdediging bestaat uit: bij elkaar blijven, een scherp gehoor en vleugels.
Ze vliegen niet zo goed, maar kunnen wel sneller wegkomen door hun gefladder en ze kunnen van de grond afkomen.
Ze **slapen** ook **hoog** voor de veiligheid.

Het grootste gedeelte van de dag zijn de kippen bezig met het **opscharrelen van voedsel**. De lange tenen en scherpe nagels zijn uitermate geschikt om te krabben in de grond op zoek naar insecten, wormen en zaden. Met de scherpe snavel worden die opgepikt en met snelle nekbewegingen naar binnen gewerkt.

Regelmatig nemen de kippen een **stofbad**; ze graven eerst een ondiep gat in het zand, gaan er in liggen en schudden dan stof tussen de veren met behulp van de vleugels en de poten. Het doel hiervan is het schoonmaken van kleinere veertjes en het vrijhouden van parasieten (bijv. vederluis). **Poetsen** doen ze door de veren met de snavel schoon te maken en in te vetten. Het vet wordt gehaald uit een vetklier die vlak voor het staartbeen zit.

Voortplanting

De wilde kip

Het hele jaar door bevrucht de haan regelmatig de kippen. Dit noemen we **treden**.
In het voorjaar beginnen de hennen met het leggen van eieren in een kuiltje onder de struiken.
Als ze ongeveer 8 - 12 eieren gelegd heeft, blijft ze erop zitten om ze uit te **broeden**.
Daarbij houdt ze haar vleugels wat van zich af en zet haar veren overeind, zodat de warmte van haar lichaam goed vastgehouden wordt.

Wordt ze gestoord dan reageert ze agressief, pikt naar de indringer en maakt daarbij een vreemd kloekend geluid (vandaar dat een moederkip **kloek** genoemd wordt).
Als de overmacht te groot wordt verlaat ze het nest met opgezette veren om te imponeren. Het kammetje is tijdens deze periode tijdelijk wat verschrompeld. Na **21 dagen** komen de kuikens uit het ei, die een schutkleur hebben. **Kuikens zijn nestvlieders**, zodra ze opgedroogd zijn kunnen ze lopen, kijken, krabben en pikken. De kloek helpt ze bij het vinden van het voedsel en beschermt ze.

Wanneer er één te ver afdwaalt wordt hij teruggeroepen. In het begin kruipen ze ook nog vaak onder de kloek voor warmte, daarbij gaat ze iets hoger zitten om de kuikens niet dood te drukken. Als de kuikens zelfstandig zijn, **na ± 6 weken** begint de hen aan **een tweede nest**.

De gedomesticeerde kip

De hobbykip van nu gedraagt zich niet anders dan het wilde hoen. Alleen staat er nu meestal een hokje voor de kloek klaar en krijgt ze haar voedsel opgediend. Door technische ontwikkelingen is het nu ook mogelijk om kunstmatig de eieren uit te broeden, met behulp van een **broedmachine**. De resultaten zijn erg goed en ondertussen kan de kip gewoon doorgaan met eieren leggen voor bijvoorbeeld menselijke consumptie.

Voeding

Het oorspronkelijke boshoen voedde zich met alles wat het bos hem bood. **Dierlijk** voedsel als: wormen, slakken, insecten, eieren en **plantaardig** voedsel zoals: zachte onkruiden, jonge loten, blaadjes, zaden en bessen.
Voor de vertering namen ze **kleine steentjes** tot zich. Immers een kip heeft geen tanden. Om toch de harde zaden te kunnen verteren gebruiken ze de kleine steentjes zodat die in de maag konden helpen bij het fijnmalen van de zaden.

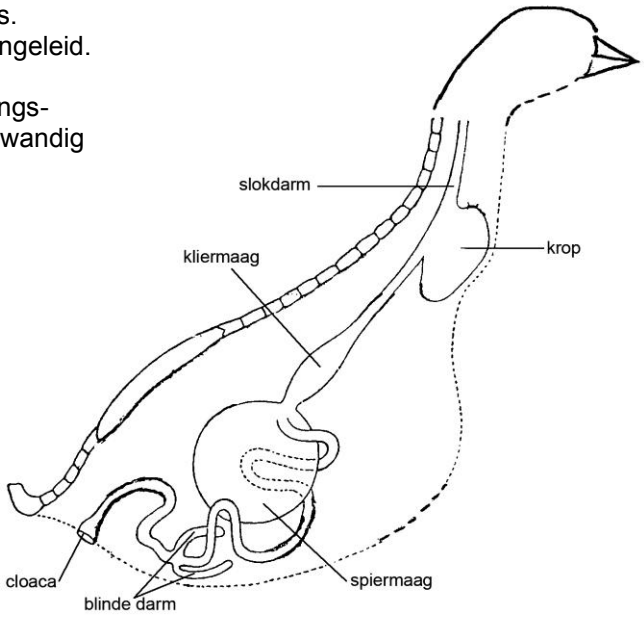

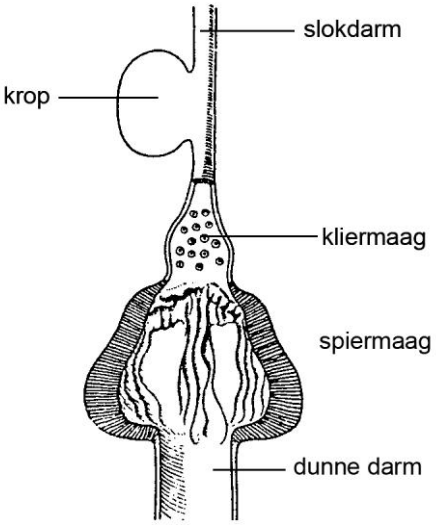
Onze hedendaagse kip is voor z'n voedsel afhankelijk geworden van de mens. Er zijn **uitgebalanceerde voeders** op de markt gekomen die precies in de behoefte van de kip voorzien wat betreft voedingswaarde, vitaminen en mineralen.
Een sierkip heeft ander voedsel nodig dan een legkip of een vleeskip of jonge kuikens.
Het voer is in de vorm van **meel** of in een **korrel** geperst.
Kiezel en **gri**t (kleine steentjes en schelpjes) moet bijgevoerd worden voor de **spijsvertering** en voor het aanmaken van een **kalkschaa**l om het ei. Bij een compleet voer zit dit er tegenwoordig ook al vaak in verwerkt.

Als de kip de keuze heeft gaat hij toch zelf op zoek naar **wormen**, **insecten** etc.
Als afleiding wordt nog wel eens graan bijgegeven.

Spijsvertering

Opgenomen voer komt eerst in de **slokdarm** terecht en vandaar in de **krop**, die bij de hoenders vrij groot is. Hierin wordt het voedsel geweekt en de vertering ingeleid. Daarna komt het voedsel terug in de slokdarm die uitmondt in de **kliermaag** en komen er spijsverterings-sappen bij. Dan komt het in de **spiermaag**, die dikwandig is. De verhoornde binnenwand heeft door spierwerking het vermogen steentjes in beweging te brengen, die het voer nu vervolgens goed fijnmalen.

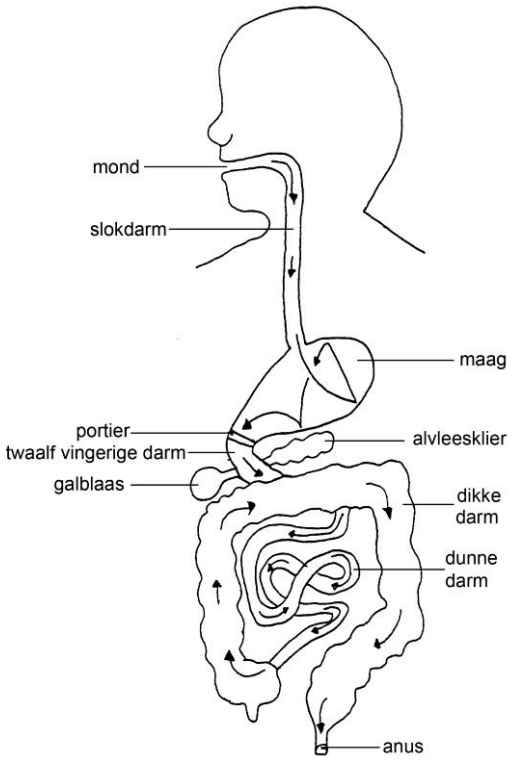

Tenslotte wordt het verder verteerd in het **darmenstelsel** (twaalfvingerige darm, dunne darm, dikke darm, 2x blinde darm) onverteerbare delen worden de vorm van faeces uitgescheiden.

De kip heeft geen nieren en kan dus niet plassen!

Wel 2 soorten mest:
- blinde darmlozing: dunne mest; licht gekleurd.
- dikke darmlozing: mest stevig, donkerbruin met groenig, wit laagje erover (urinezouten).

Spijsvertering bij de mens

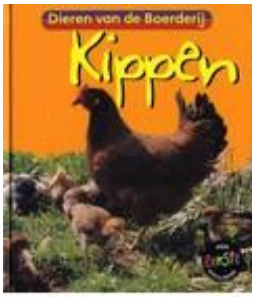
Literatuurlijst

INFOBOEKEN

Kippen; kletskousen van het hoenderhok
Uit de serie pootje voor pootje.
In paginagrote kleurenfoto's en een eenvoudige tekst wordt verteld over het leven van kippen. Met ca. 25 herhalingsvragen. Vanaf ca. 8 - 10 jaar.

Auteur	Christian Havard
Uitgeverij	Biblion Uitgeverij, Leidschendam
ISBN	9789054837831

Kippen
Uit de serie dieren van de boerderij.
Er wordt ingegaan op welke soorten kippen er zijn, de ontwikkeling van ei tot kuiken, waar ze leven, wat ze eten, hun gezondheid, de verzorging en waarom kippen worden gehouden. De twaalf hoofdstukjes beslaan steeds een dubbele pagina. Vanaf ca 6 t/m 8 jaar.

Auteur	Rachael Bell
Uitgeverij	Corona, Etten Leur
ISBN	9789054955412, 9054955414

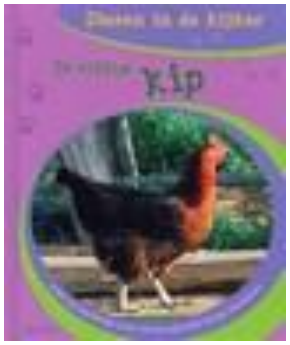
De Kip
Uit de serie De Kijkdoos.
In korte hoofdstukken met meestal paginagrote kleurenfoto's en zwart-witte en gekleurde tekeningen in de tekst wordt van alles verteld over het leven van kippen. Voorlezen vanaf ca. 4 jaar, zelf lezen vanaf ca. 7 jaar.

Auteur	Bouwina de Ridder, Margaret Gosens, Dick Klees, Annemiek Borsboom
Uitgeverij	Wolters-Noordhoff, Groningen
ISBN	9001153089, 9789001153083

Kip
Uit de serie Het leven van een, mijn eerste docu-boek.
In korte teksten en met veel kleurenfoto's komt de ontwikkeling van een kip van ei tot volwassen dier aan de orde.
Vanaf ca. 4 jaar zelf lezen vanaf ca. 7 jaar.

Auteur	Angela Royston, T. Dijkhof
Uitgeverij	Corona, Etten Leur
ISBN	90-5495-642-9

De Vlijtige Kip
Uit de serie Dieren in de kijker.
In korte hoofdstukken met veel kleurenfoto's en enkele gekleurde tekeningen wordt verteld over het leven van kippen.
Voorlezen vanaf ca. 4 jaar, zelf lezen vanaf ca. 8 jaar.

Auteur	Sun Wan-Ling, Chang Yi-Wen, Cheng Zhen-Song, Ineke de Boer
Uitgeverij	Deltas, Oosterhout
ISBN	9044704974

De kip en de haan
Uit de serie Natuur in de kijker.
Met hulp van veel kleurenfoto's en gekleurde tekeningen wordt verteld over kippen.
Voorlezen vanaf ca. 4 jaar, zelf lezen vanaf ca. 8 jaar.

Auteur	Sun Wan-Ling, Chang Yi-Wen, Cheng Zhen-Song
Uitgeverij	Deltas, Oosterhout
ISBN	9024362687

Het ei
Uit de serie Mijn eerste ontdekkingen.
Met veel gedetailleerde illustraties in kleur wordt informatie gegeven over het ontstaan en de groei van eieren van kippen en andere dieren.
Onder begeleiding vanaf 5 jaar, zelf lezen vanaf ca. 8 jaar.

Auteur	René Mettler, Pascale de Bourgoing, Herman Verschuren, Gallimard Jeunesse
Uitgeverij	Biblion uitgeverij, Leidschendam
ISBN	9054833513, 9789054833512

Ik ben lawaaierig en waaks
Uit de serie Wie ben ik?
Gekleurde tekeningen en bijbehorende teksten bieden hulp bij het zoeken naar het dier waarover dit boek gaat.
Vanaf ca. 4 jaar zelf lezen vanaf ca. 7 jaar.

Auteur	Moira Butterfield, Wayne Ford, Nannie Kuiper
Uitgeverij	Piramide, Amsterdam
ISBN	9024536685, 9789024536689

BOEKEN VOOR BEGINNENDE LEZERS

Tim en zijn kippen
Leesladder.
Er wordt een herkenbaar verhaal verteld over Tim en zijn liefde voor de kippen bij hem thuis in de ren. Het verhaal wordt verteld in zinnen die telkens een regel beslaan. Informatief verhaal.

Auteur	Evelien van Dort, Kees de Boer
Uitgeverij	NZV uitgevers, Hilversum
ISBN	9069862484, 9789069862484

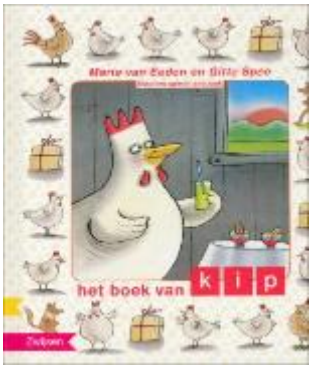
De kip heet Tok
Jur voert de kippen. De liefste kip is Tok.
A-, C7.

Auteur	Remco Ekkers, Fred de Heij
Uitgeverij	Leopold
ISBN	9025833608

Kiki de kip
Op een kippenboerderij zitten honderden kippen in een schuur. Als ze groot genoeg zijn, worden ze verkocht en in een vrachtauto opgehaald. De spanning die dit met zich meebrengt, wordt verteld door de kip Kiki. Zij wordt zelf niet meegenomen, maar vraagt zich angstig af waar de rest naar toe gaat.
Een oefenleesboekje op AVI-niveau 4 met een boodschap.

Auteur	Okkie Noordhuis-Noordhof, Immy Boersma-Noordhuis
Uitgeverij	Mes, Capelle aan den IJssel
ISBN	9789059520912, 9059520912

Het boek van kip
Het is feest. Kip is zes jaar. Vos komt ook. Hij wil kip eten.
Wat nu?
Samenleesboekje voor kleuters die al gefascineerd zijn door woorden en letters. AVI-S. Vanaf ca. 5 jaar.

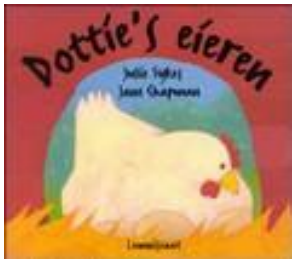
Auteur	Maria van Eeden, Gitte Spee
Uitgeverij	Zwijsen, Tilburg
ISBN	9789027673978

PRENTENBOEKEN

Het ei
Instructief prentenboek over een kuiken dat uit het ei komt. De kip, de haan, de poes en de hond ruziën erom, wie heeft dit ei gelegd?
Voor 2 jaar en ouder.

Auteur	Dick Bruna
Uitgeverij	Mercis, Amsterdam
ISBN	9073991811

Dottie's eieren / Dottie's kuikens
Kip Dottie is zo trots op haar eerste nest eieren, dat ze iedereen erover moet vertellen, maar de andere dieren zijn veel te druk met hun eigen kroost om te luisteren.

Kip Dottie is op een morgen haar zes kuikens kwijt, die ze de een na de ander weer terugvindt. Prentenboek met eenvoudige tekeningen in kleur.
Vanaf ca. 3 jaar

Auteur	Julie Sykes, Jane Chapman, L.M. Niskos
Uitgeverij	Lemniscaat, Rotterdam
ISBN	9056373161, 9789056373160 (eieren) 9789056373979, 9056373978 (kuikens)

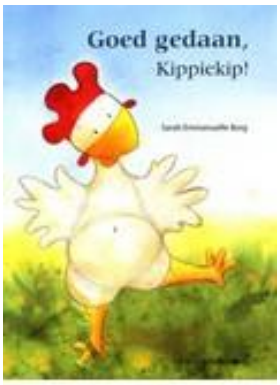
Kuikentje Piep!
Een kuikentje komt uit zijn ei, eet samen met zijn moeder graan en poept voor het eerst. Prentenboek met grote gestileerde figuren tegen een felgekleurde achtergrond, met pop-ups.
Vanaf ca. 2 jaar

Auteur	Ed Vere, J.H.Gever
Uitgeverij	Gottmer, Haarlem
ISBN	9789025745035

Kip en ei
Wanneer Kip een ei heeft gelegd, rent ze meteen naar Haan om het hem te vertellen, maar daardoor is ze er niet als haar ei uitkomt. Prentenboek met kleurige schilderingen.
Vanaf ca. 4 jaar.

Auteur	Sylvia Weve
Uitgeverij	Hillen, Amsterdam
ISBN	9076766886, 9789076766881

Goed gedaan, Kippiekip!
Haas vraagt een ei aan Kippiekip, maar zij is te jong om eieren te leggen. Ze gaan samen langs de andere dieren van de boerderij om te vragen of zij een ei kunnen leggen. Prentenboek met grote aquarellen in zachte kleuren.
Vanaf ca. 3 jaar.

Auteur	Sarah Emmanuelle Burg, Ineke Ris
Uitgeverij	De Vier Windstreken, Rijswijk
ISBN	9789051160635, 9055794562, 9789055794560

Keetje Kakelkont
Keetje Kakelkont kletst altijd, zelfs als de ander in gesprek is. Op advies van haar moeder gaat Keetje tussen de kakelende kippen in het kippenhok wonen. Vierkant prentenboek met paginagrote cartoonachtige kleurenillustraties.
Vanaf ca. 4 jaar.

Auteur	Merel Braakman, Florus Groot
Uitgeverij	Bont&Blij, Veghel
ISBN	9789059649484

Kipje Hip
Kipje Hip wil alles altijd anders doen dan de andere kippen.
Ze gaat alleen op stap en oefent om te leren vliegen. Het liefst zou ze net als de kleine vogeltjes boven in een boom zitten.
Vanaf ca. 4 jaar

Auteur	Evelien van Dort, Veronica Nahmias
Uitgeverij	Christofoor, Zeist
ISBN	9062383319, 9789062383313

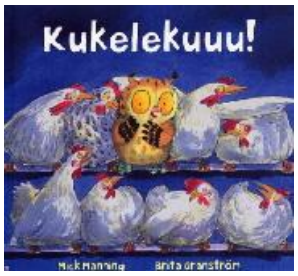
Het mooiste ei van de wereld
Drie kippen, die bekvechten over wie de mooiste is, vragen de koning om raad.
Symbolisch prentenboek met grote zacht gekleurde schilderingen.
Vanaf ca. 4 jaar

Auteur	Helme Heine
Uitgeverij	Clavis, Amsterdam
ISBN	9789044808780, 902571658X, 9789025716585

Rikki en Mia de kip
Als konijn Rikki op een ochtend zijn lievelingskip niet kan vinden, blijkt zij belangrijker zaken aan haar hoofd te hebben.
Vanaf ca. 3 jaar.

Auteur	Guido van Genechten
Uitgeverij	Clavis, Amsterdam
ISBN	9789044808100

Kukelekuuu!
Een uil, die per ongeluk in het kippenhok terechtkomt en bij de kippen niet welkom is, krijgt de kans om te bewijzen wat hij waard is. Prentenboek met grote aquarellen in zachte kleuren.
Vanaf ca. 4 jaar.

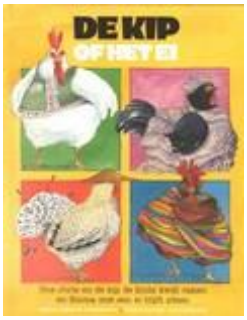
Auteur	Mick Manning, Brita Granström
Uitgeverij	De Ballon, Antwerpen
ISBN	9789037464122

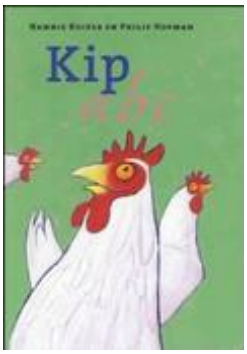
Kuk zoekt een kip
Kuk de haan gaat op zoek naar een vrouw en komt tenslotte met een hele legbatterij thuis.
Kuk zoekt een man
Kuk de haan en zijn kippen gaan voor Moeder Tilda op zoek naar een man. Wie ze ook aandragen, niemand is er goed genoeg voor haar. Tot slot vindt ze zelf een lieve man die van muziek houdt én van kippen.
Kuk heeft de hik
Als de haan Kuk de hik krijgt, verzinnen de kippen allerlei manier om hem eraf te helpen. Prentenboek met paginagrote, kleurige illustraties.
Vanaf ca. 4 jaar.

Auteur	Mecka Lind, Lars Rudebjer, Griet van Raemdonck
Uitgeverij	Davidsfonds/infodok
ISBN	9065654445 (zoekt een kip) 9065657339, 9789065657336 (zoekt een man) 9065656286 (heeft de hik)

De kip of het ei
Emma vindt op het strand een ei, Joris vindt op het balkon een kip. Wat was er eerder: de kip of het ei? En hoe komen kip en ei bij elkaar? Prentvertelling met gekleurde aquarellen.
Vanaf ca. 9 jaar.

Auteur	Annick Schreuder, An Candaele
Uitgeverij	Van Reemst
ISBN	90-410-9017-7

Kip abc
Een abc-boek met versjes over allerlei aspecten van de kip.
Met vele paganiagrote kleurige illustraties.
Vanaf ca. 4 jaar.

Auteur	Nannie Kuiper, Philip Hopman
Uitgeverij	Piramide, Amsterdam
ISBN	9024539439, 9789024539437

Prijslijst vervangingswaarde

Leskist: Scharrelen met de kip 1-2

omschrijving	opmerking	Prijs per stuk	totaal
CD met kippengeluiden			5,00
DVD “Het Kippenei”			5,00
CD met Digibord materiaal	Mogelijk nog niet aanwezig		5,00
doosje legkorrels			
doosje gemengd graan			
doosje grit / kiezel / zand			
doos met maïskolf			
koker met graanhalmen			
doosje met plastic vlieg en worm			15,00
sluitzakjes met donsveren, dekveren, sierveren			5,00
infoboek: “Wie ben ik?”			20,00
prentenboek: “Kuk zoekt een kip”			20,00
prentenboek: “Rikkie en Mia de kip”			20,00
groeipuzzel Kip			15,00
tas met handpoppen: hen, haan, 3 kuikens, 2 wormpjes			20,00
pluche kip met 3 kuikens mandje met 6 nepeieren			35,00
<u>Informatiemap met</u>: lesboek evaluatieschrift 12 etiketteerkaarten Kip in de klas verzorging met verzorgingskaarten foto’s: vlieg, worm foto’s: haan, hen, kuiken poppenkastverhaal geplastificeerd kopieerblad A4: “Blij met een ei; kleur en prik” infoblad A4: “Waar worden kuikens geboren			25,00

Totaal	€ 190,00